

**AGNIESZKA BRZEŻAŃSKA, JULIAN HENISZ,
KRZYSZTOF HENISZ, DOMINIK LEJMAN,
PAWEŁ OLSZCZYŃSKI, KATARZYNA PRZEZWAŃSKA,
MAREK RACZKOWSKI, MAŁGORZATA SZYMANKIEWICZ**

**EKSPERYMENT ŁYSOCÓRSKI
50 LAT PÓŹNIEJ**

ŁYSA GÓRA EXPERIMENT – 50 YEARS LATER

AGNIESZKA BRZEŻAŃSKA, JULIAN HENISZ, KRZYSZTOF HENISZ, DOMINIK LEJMAN, PAWEŁ OLSZCZYŃSKI, KATARZYNA PRZEZWAŃSKA, MAREK RACZKOWSKI, MAŁGORZATA SZYMANKIEWICZ EKSPERYMENT ŁYSOGÓRSKI 50 LAT PÓŹNIEJ ŁYSA GÓRA EXPERIMENT – 50 YEARS LATER

Wystawa nawiązuje do jednego z najciekawszych zjawisk w polskim wzornictwie XX wieku, tzw. eksperymentu łysogórskiego (1959–1968). W latach 1949–1992 w Łysej Górze (wieś położona między Tarnowem a Krakowem) działała cepeliowska Spółdzielnia Pracy Przemysłu Ludowego i Artystycznego Kamionka. Jej specjalnością była ceramika artystyczna inspirowana sztuką ludową oraz płytki okładzinowe. Tam właśnie powstały płytki wykorzystane do dekoracji ścian barów na warszawskim MDM-ie (1952). Powodzenie tego projektu spowodowało uruchomienie produkcji okładzin ceramicznych na dużą skalę. W 1959 roku w Łysej Górze pojawili się dwaj warszawscy malarze, Krzysztof Henisz i Zygmunt Madejski, i nawiązali współpracę z ceramiką Bolesławem Książkiem. Rozpoczęto wytwarzanie wielkoformatowych płyt ceramicznych przeznaczonych do dekoracji architektury. W ten sposób łysogórska manufaktura stała się miejscem realizowania nowatorskich koncepcji malarskich w ceramice, które wpłynęły na polską architekturę lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych dzięki wprowadzeniu na szeroką skalę koloru w przestrzeń miejską. Harmonijnie układająca się współpraca malarzy ze Spółdzielnią i Bolesławem Książkiem zakończyła się w 1968 roku. Postanowiono, że artyści będą odpowiadać jedynie za projekt płyt architektonicznych, wykonanie zostawia robotnikom. Oznaczało to obniżenie jakości artystycznej okładzin, na które twórcy nie mogli się zgodzić. Po słynnym „eksperymentie łysogórskim” pozostały już tylko entuzjastyczne recenzje w ówczesnej prasie i realizacji w całej Polsce. Obecnie mimo protestów środowiska historyków sztuki i miłośników architektury wiele z nich niszczy lub jako niepasujące do nowej estetyki podlegają rozbiórce. Tak stało się m.in. z zachowaną w doskonałym stanie kompozycją z płyt ceramicznych autorstwa Krzysztofa i Juliana Heniszów w domu handlowym Merkury w warszawskim Żoliborzu. Znikanie z krajobrazu miast łysogórskiej ceramiki architektonicznej skłania do refleksji nad dziedzictwem PRL-u i prowokuje do podjęcia działań artystycznych i dyskusji na temat dzieł „źle urodzonych”¹, bo powstałych w ustroju socjalistycznym. Wystawa *Eksperyment łysogórski 50 lat później* jest próbą pokazania dorobku Spółdzielni Kamionka i interpretacji jej dokonań; stara się też odpowiedzieć na pytanie o dzisiejsze „pozostałości” działalności manufaktury i związanych z nią twórców. Artyści zaproszeni do projektu nawiązują do realizacji z okresu świetności łysogórskiej spółdzielni, jej historii, dzisiejszych problemów zakładu niegdyś tętniącego życiem, teraz popadającego w ruinę. Inspiracją do instalacji Małgorzaty Szymankiewicz stało się archiwalne zdjęcie suszących się na kaloryferze rękawiczek. W interpretacji artystki rękawice wykonane z ceramiki szklawionej stanowią świadectwo obecności dawnych pracowników wytwórni, nawiązują przy tym do jej specjalności, jaką była ręcznie dekorowana ceramika. Do dzisiejszej kondycji manufaktury — zadłużonej i zaniedbanej — odnosi również praca Marka Raczkowskiego: rodzaj szarady — układanki literowej z płytek ceramicznych. Powstał z nich napis: Polska / Lokpsa / Kolaps. Zafascynowany ceramiką architektoniczną Paweł Olszczyński podjął się stworzenia „żywej ściany ceramicznej”, która ucieleśniałaby marzenie twórców „eksperymentu” o syntezie sztuki dekoracyjnej i architektury. Instalacja z „kolczastych” płyt krytych grafitowym szkliwem jest hołdem dla Bolesława Książka — genialnego ceramika i technologa. Jednocześnie odkrywa przed widzem żmudny proces poszukiwania właściwego koloru i formy dla ostatecznej wersji pracy. Praca Katarzyny Przezwańskiej, monumentalna donica ceramiczna, która została wykonana z oryginalnej formy zachowanej w nieczynnej spółdzielni, powtarza jeden z charakterystycznych obiektów z jej oferty. Do typowych dla jej produkcji ludowych dekoracji odwołuje się też stworzony przez Agnieszkę Brzeżańską ceramiczny fryz. Czasy świetności Łysej Góry, uważanej w okresie PRL-u za „wzorcową wieś”, przywołuje projekcja Dominika Lejmana przeznaczona na fasadę gmachu nieczynnej już miejscowej szkoły ceramicznej. Projekt stanowi symboliczny pomost przerzucony między historią i teraźniejszością łysogórskich zakładów: w szkolnych warsztatach ceramicznych powstały prace prezentowane na wystawie.

Anna Wiszniewska

1 Określenie użyte w tytule książki poświęconej architekturze PRL-u: Filip Springer, *Źle urodzone*, Karakter, Kraków 2011.

The exhibition revolves around one of the most interesting phenomena in 20th-century Polish design: so called Łysa Góra experiment (1959–1968). In 1949–1992, the Kamionka Cooperative of Folk and Artistic Industry operated in Łysa Góra, a village located between Tarnów and Kraków. The cooperative specialised in producing folk art-inspired artistic ceramics and cladding tiles. It provided, for example, the tiles that would decorate the walls of various snack bars in Warsaw's newly erected MDM district (1952). The project was so successful that large-scale production of ceramic cladding materials was launched. In 1959, two Warsaw-based painters, Krzysztof Henisz and Zygmunt Madejski, went to Łysa Góra to meet the ceramist Bolesław Książek and start a collaboration. As a result of their meeting, Kamionka started producing large-format façade cladding tiles, becoming a place where innovative painterly concepts were applied in the field of ceramics, significantly influencing 1960s and 1970s Polish architecture with the introduction of colour to urban spaces on a large scale. The painters' harmonious collaboration with the Kamionka Cooperative and Bolesław Książek came to an end in 1968. It was decided that the artists would be responsible for the design side only, with the actual production entrusted to workers. This led to a decrease in quality that the artists wouldn't accept. All that was left of the famous Łysa Góra experiment were enthusiastic press reviews and tile-clad buildings throughout the country. Today, despite protests from art historians and architecture enthusiasts, many of them are dilapidating. In some cases the cladding has been torn off as incompatible with contemporary aesthetics; this has happened, for example, to a perfectly well-preserved tile composition, designed by Krzysztof Henisz and Julian Henisz, that used to decorate the Dom Handlowy Merkury department store in Żoliborz, Warsaw. The gradual disappearance of Łysa Góra architectural ceramics from Polish cityscapes encourages reflection on the legacy of People's Poland and invites artistic actions and discussions concerning 'ill born'¹ buildings, i.e. those created during the socialist period. The *Łysa Góra Experiment — 50 Years Later* is an attempt to present and interpret the achievements of the Kamionka Cooperative; the exhibition also seeks to reflect on the contemporary 'remnants' of the work of Kamionka and the artists associated with it. The featured artists engage with works from the heyday of the Łysa Góra cooperative, its history and its present-day problems, as the plant, once thriving, is falling into ruin. Małgorzata Szymankiewicz's installation was inspired by an archival photograph of gloves left to dry on a radiator. In the artist's interpretation, gloves made of glazed pottery bear witness to the presence of the Cooperative's former employees, while referencing its specialty, that is hand-decorated ceramics. Marek Raczkowski also alludes to the present-day condition of the Kamionka plant, indebted and neglected as it is. His work is a kind of charade: a combination of ceramic-tile letters forming the inscription 'Polska / Lokpsa / Kolaps'. Fascinated with architectural ceramics, Paweł Olszczyński created a 'living ceramic wall' that embodies the dream of the authors of the 'experiment' to effect a synthesis of architecture and the decorative arts. His installation consisting of 'spiky' tiles covered with graphite glaze is a homage to Bolesław Książek, a brilliant ceramist and technologist. At the same time, it evidences the painstaking process of seeking the right colour and form for the final version of the work. A monumental ceramic flower pot was made by Katarzyna Przezwańska using an original mould preserved at the defunct plant in Kamionka, recreating one of the characteristic items from its product offer. A ceramic frieze by Agnieszka Brzeżańska also echoes the folk-style decorations typical for Kamionka. The glory days of Łysa Góra, considered a 'model village' during the People's Poland era, are evoked by a projection designed by Dominik Lejman for the façade of the now-defunct ceramics school there. The project symbolically bridges the past and present of the Łysa Góra ceramic industry: the works presented in the exhibition have been created at the school's workshop.

Anna Wiszniewska

1 A term used in the title of a book devoted to the architecture of People's Poland: Filip Springer, *Źle urodzone* (Kraków: Karakter, 2011).

MIEJSCE PROJEKTÓW ZACHĘTY

wystawa / exhibition

Eksperyment łysogórski 50 lat później / Łysa Góra Experiment — 50 Years Later

kuratorzy / curators: Anna Wiszniewska, Witold Mierzejewski

współpraca ze strony MPZ / collaboration on the part of ZPR: Karolina Bielawska, Julia Harasimowicz

nadzór technologiczny / technological supervision: Jerzy Sacha, Krzysztof Sacha

konsultacje / consultation: Marcin Sacha

realizacja wystawy / exhibition production:

Marek Janczewski i zespół / and team

22.10.2016–1.01.2017

wtorek–niedziela 12–20 / Tuesdays–Sundays 12–8 p.m.

ul. Gałczyńskiego 3, 00-362 Warszawa

+48 22 826 01 36

mpz@zacheta.art.pl

zacheta.art.pl

folder

wydawca / publisher:

Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki

pl. Małachowskiego 3, 0-916 Warszawa

dyrektorka / director: Hanna Wróblewska

projekt / graphic design: Jakub Jezierski

tłumaczenie / translation: Marcin Wawrzyńczak

redakcja / editing: Małgorzata Jurkiewicz

łamanie / typesetting: Krzysztof Łukawski

© Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa 2016

Tekst dostępny na licencji Creative Commons Uznanie

autorstwa—Na tych samych warunkach 3.0 Polska

Text is licensed under a Creative Commons

Attribution-ShareAlike 3.0 Unported license

druk / printed by ARGRAF, Warszawa

partner wystawy
partner of the exhibition

sponsor MIEJSCE PROJEKTÓW ZACHĘTY
sponsor of ZACHĘTA PROJECT ROOM

BENQ

sponsorzy wernisażu
sponsors of the opening reception

CHOCOLISSIMO

Freixenet

patroni medialni
media patronage

STOLICA

artinfo.pl

wszystkie zdjęcia / all photos by
Natalia Kopytko